

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

DAVID NITZALY ÁRNYOS
KEZDŐVÁSÁRHÉLY.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

Harmadik évfolyam.

SZAMOSÚJVÁRTT,
TODORÁN ENDRE „AURORA” KÖNYVNYOMDÁJA.

1889.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

- Dr. Akontz Károly* (Kolozsvár).
Avedik Lukács (Erzsébetváros).
Bárány Lukács (Szamosújvár).
Cselingerián Jakab (Budapest).
Csiky Lukács (Simferopol).
Csontos János (Budapest).
Duha Dávid (Újvidék).
Dr. Erődi Béla (Kolozsvár).
Dr. Esterházy Sándor (Kolozsvár).
Esztegár Gergely (Szamosújvár).
Esztegár László (Budapest).
Fáraó Simon (Csikszépvíz).
Fogalyán Tivadar (Budapest).
Dr. Gopcsa László (Budapest).
Govrik Gergely (Szamosújvár).
† *Dr. Hanusz János* (Bécs).
Harmath Lujza (Moson, u. p. Nyárad-Szereda).
Dr. Herrmann Antal (Budapest).
Höke Lajos (Kaposvár).
Karácsonyi Károly (Szamosújvár).
Kritsa Klára (Gyergyó-Sz.-Miklós).
Markovich Jakab (Erzsébetváros).
Dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár).
Moldován Gergely (Kolozsvár).
Dr. Molnár Antal (Budapest).
Novák Antal (Szamosújvár).
Dr. Pátrubány Lukács (Budapest).
Sándor József (Kolozsvár).
Simay Gergely (Szamosújvár).
Dr. Simay Gyula (Budapest).
Dr. Simay János (Budapest.)
Szongott Kristóf (Szamosújvár).
Szongott Margit (Maros-Vásárhely).
Torma Zsófia (Szászváros).
Törös Tivadar (Arad).
Dr. Turcsáné Placsintár Gizela (Kolozsvár).
Dr. Turcsa János (Kolozsvár).
Turcsa Mihály (Bécs).
Tutsek Anna (Kolozsvár).
Veszely Károly (Borbánd, u. p. Gyulafehérvár).

TARTALOM.

Főczikkek.

<i>Ávedik Lukács,</i>	Történeti okiratok az erzsébetvárosi levéltárból	57, 87, 152, 183, 358, 393
" "	Az örmény keresztény védharcza	234, 293
" "	A leMBERGI örmény kath. egyházmegye naplójából	315
<i>Cselingárián Jakab,</i>	Az örmény házasság	54, 69
" "	Miért házasóknak az örmények Keleten korábban?	378
<i>Csontos János,</i>	Egy hamisított Corvin-codex a müncheni könyvpiaczon	272, 321, 351, 381
<i>Esztegár Gergely,</i>	Az örmények térítő apostolának ereklyéi	217
<i>Esztegár László,</i>	Az örmény irodalom fénykora	83
" "	Az örmény irodalom hanyatlási kora	114
" "	Az 1889. évi E. M. K. E. — gyűlés székhelye (Szamosújvár)	279
<i>Dr. Erödi Béla,</i>	Az örmény nőnevek eredetéről	369
<i>Fáraó Simon,</i>	Az emberi nem bölcsője	236, 268
<i>Fogalyán Tivadar,</i>	Az örmények kereskedelmi viszonyai Magyarországon a XVII. és XVIII. században	36, 140
<i>Dr. Gopcsa László,</i>	Örmény házasság	112
" "	Újabb jelenség az örmény paedagogiai irodalomban	181
" "	Erdélyi örmény közmondások	283
<i>Govrik Gergely,</i>	Örmények Hollandiában	76, 123, 150, 186
<i>Harmath Lujza,</i>	Örmény népköltészet	97
" "	Náhápet leánya	317
<i>Karátsonyi Károly,</i>	Egy lap Armenia történetéből	133
<i>Kritsa Klára,</i>	Még egy örmény étlap	326
<i>Markovich Jakab,</i>	II. Tigrán	24, 49, 79, 117, 143, 174
" "	Ártávázd	239
" "	Ársám király	289
" "	Ábgár	327, 345, 388
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Keresztelő szent János az örmény egyházban	15
" "	Szamosújvár első választott tisztikara	33

<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Az örmény jog	65, 103, 130, 168
	Az örmény nyelv alakulásáról	204, 231, 305
	Üdv a E. M. K. E.-nek!	257
	Az örmények Ispahanban	337, 371
<i>Sándor József,</i>	Út	260
<i>Simay Gergely,</i>	Országgyűlési beszéd az erdélyi örm. kath. egyház ügyében	12
<i>Dr. Simay János,</i>	A szép királyné regéje	39
" " "	Armenia (költemény)	68
" " "	Utazás képzeletben	121
" " "	»Krisztosz hárijáv« (költemény)	129
" " "	San-Lazzaro (költemény)	261
<i>Szongott Kristóf,</i>	Szamosújvár képviselői a koronázási országgyűlésen	I
" " "	Új-év	18
" " "	Örmény emlékek Romániában	44
" " "	Mennyi örmény tanuló van a külföldön	58
" " "	Nyilatkozat az örményekről	89
" " "	Örmény házasság	106
" " "	Az olasz királyné Szent-Lázár szigetén Conipeare tanár Ecsmiádzinben	136
" " "	Szent Szárkisz ünnepe	172
" " "	Tanügy Török-Örményországban	188
" " "	Örményországi élet	245
" " "	Örmény és latin feliratok Szamos- újvárt	284, 340
" " "	Az örmény nő	308
" " "	Az örmény konyha	357
<i>Szongott Margit,</i>	Az örmény nép európai származása	213
<i>Torma Zsófia,</i>	Csetz tábornok	210
<i>Törös Tivadar,</i>	Egy ortodox patriarkha	161
<i>Tutsek Anna,</i>		74
	*	
	Levél a szerkesztőhöz	52
	A király szava a nemzethez a 65. lap előtt	
	Emke közgyűlés	148
	Lukácsi Kristóf hátrahagyott irataiból: A kereszténység elterjedése Örmény- országban	193, 225, 262
	Két rögtönzött remek beszéd	207, 225
	Fogadtatás a szultánnál	249
	Az erzsébetvárosi bíró és communitas memoralisa	296
	Nemzeti ünnep	330
	Gábrus Zakhar hátrahagyott kéziratai- ból: A »Szózat« örményül	343
	Eredeti örmény szótalányok	361

Kisebb közlemények.

A bécsi mechitharistákról	362
A kalocsai jubileumhoz	362
A keleti népelet ismertetője	91
A koronás költő	299
A maria-celli kegyhely	189
A néprajzi társaságból	395
A néprajzi társaság megalakulása	91
A patriarkha esküje	157
A perzsa sah körútja	60
A pétervári örmény egyházak	92
Apróságok az elhunyt királyfiról	90
Az ecsmiádzini akademia	220
Az orosz-örmény népiskolák	189
Az örmény nőnevek	300
Az örményországi püspöki kar felirata	124
Az örményországi zárdák	252
Az örménység jövője	28
Buzgó vallásosság	333
Cyprus régiségei	300
Dádián pasa	156
Erdély uniója és az örmények	299
Helynevek magyarázata	28
Hogy misézik egy örmény bibornok	333
Különbő felirat a leMBERGI érsektől	125
Magyarországi néprajzi társaság	59
IV. Murád szultán és az edessai örmény	28
Oroszország és a szlávok	29
Országgyűlési tudósítás	28
Örmény népbabonák	252
Örmény tanulók Svájcban	362
Szent-Gergely, a »Világosító«	220
Templomi hangszerek	396

Irodalom és művészet.

A híres Bodenstedt F. leg- újabb munkája	221	Az első magyar iránydráma	190
A Lazarus és Steinthal Zeit- schriftje	221	Az orientalisták congressusa	363
A londoni örmény lap	61	Az örmény nemzeti jogrend- szer	29
A perzsa sah arczképe	386	Az örmény sajtó Amerikában	30
A színművészet köréből	126	Ádáméán, a színművész	61
A szultán örmény építész	396	Ájvázovszky képei	30
A vidéki színeszet történe- téhez	253	»Biographisches Orientalis- ten-Lexicon«	190
		Csuhádsián hangversenye	253

Egy francia eredetű armenista	159	Ormény operette	364
Egy kiváló orvosi értekezés	221	Ormény színészek Teheranban	334
Egy örmény eredetű angol költő	300	Pátkánián költeménye	158
Építészeti műszavak	93	Pázmásán műve a cigányokról	127
Két művész festménye	93	Rodosto hajdan és most	334
Magyar-örmény festőművész	93	Sálameán Nerszesz	397
Nemzeti szintársulat	364	Szurenián zeneművei	158
Örmény festőművész a párisi világtárlaton	301	Török népmesék	59
		Új örmény lap	130

Közgazdasági élet.

A dohánytermelés	157	Előmunkálati engedély	157
A keleti árú-forgalom	30	Felolvasás a keleti kereskedelemről	397
A keleti piacok tanulmányozása	128	Gyapjúkereskedés Persia- és Kaukasiában	254
A megjavult pénzügyek	62	Kaukazusi kiállítás	365
A szőlőrovar kiirtása	335	Kereskedelmi ügynökök	94
A termés Kis-Ázsiában	366	Kereskedelmi viszonyok Perziában	301
A török udvar civilistája	222	Magyar kereskedelmi utazók Magyarországon és a Keleten	301
Az erdélyi ipar érdekében	62	Növénytenyésztés	191
Az ismid-angorai vasút	94	Új viczinális vasút	157
Az osztrák-magyar-török posta-egyezmény	31	Vaspálya tervezet	335
Az örmény leányok ipartanmühelye	397	Világkiállítási arany-érem	366
Ágop pasa reformjai	127		

Mi újság az örmény világban.

A császár köszönete	96	A német császár látogatása	368
A fejedelem-anya látogatása	223	A patriarkha kísérete	64
A festő ajándéka	64	A párisi örmény tanulók	224
A hadvezér temetése	96	A perzsa sah ajándéka	302
A katholicismus Albániában	128	A perzsa uralkodó örmény földön	255
A keleti egyházból	160	A sah Ecsmiádzinben	366
A kholera járvány	368	A skutarii tüzvész	400
A költő apja	255	A »Standart« tudósítása	303
A külföldi lapokból	336	A szultán ajándéka	128
Alkalmi kitüntetések	398	A szultán nyilatkozata	159
Angol protekció	336	A szultán tilalma	32
A manchesteri örmény kolónia	398	A teheráni udvari orvos	400
A »Méság« szerkesztője Párisban	303	A tirnovai erődök	64
		Az Ararát csucsán	400

Az ecsmiádzini akademia vesztése	304	Láva alá temetett helység	399
Az orosz csapatmozgalmak	32	VI. Leo sirjánál	304
Az örmény nemzetgyűlés	224	Lorisz Melikov meghalt	62
Dádián Konstantin örmény herceg	224	Mákár katolikosz Tiflisben	31
Egy elmaradt jubileum	368	Miniszteri jubileum	32
Egy nem közönséges jötevő	304	Nemzetközi egyesület	192
Egy széphanjú énekes	192	Nemzeti iskolák Törökor- szágban	191
Erzerum főkörmányzója	128	Neriman khan	302
Francia-örmény hirlap	303	Nyugalanság Keleten	368
Gazdag színész	192	Örmények az osztrák kép- viselőházban	96
Glastone és a bulgáriai ör- mények	400	Örmény a művészet szolgál- tatában	304
Gyász a magyar trónörökös- ért	95	Örmény feltalálók	399
Hallatlan dolgok	255	Örmény geográfus	303
Hovhanneszián Bodenstedt- nek	223	Örmény herceg a kiállításon	256
Igazságot kereső panaszlók	255	Párisban végzett orvosok	192
Jághubián orosz államtitkár	303	Régi templom	192
Kézirat kutató	304	Rövid hírek	224, 256, 304
Kitüntetett örmények	64	Sz.-Garábed temploma Sku- táriban	160
Közigazgatási reformok	367	Téves irányú mozgalom	32
Kurdok betörése	128	Török-örmény diplomata	336
Lakodalom után	160	Váhán efendi kineveztetése	368

GAJZÁGÓ SALAMON.

SIMAY GERGELY.

Szamosújvár képviselői a koronázási országgyűlésen.

Nagy idők hazafias küzdelmeinek tevékeny résztvevő tanúja volt a magyar nemzet közelmúltjának legfontosabb korszakaiban ama két érdemtelen férfiú, kiknek arczképeit e folyóirat jelen füzetének élén veszi a szives olvasó.

Minketten már 1848—49-ben bevésték a hon legjobbjai körében tisztelettel említett neveiket a nemzeti lét korszak-alkotó újjászületésének maradandó évkönyvébe.

És midőn — évek múlva — egy szomorú korszak letüntével a nemzet és királya feledve a múlt gyász emlékeit, az 1867-iki, ősi fényvel megült koronázásban szentesíték őszinte kiegyezésüket, — e két jeles férfiút újra ott találjuk az ünneplő ország szívében, — oldalán a »haza bölcsének;« méltólag képviselve a hű magyar várost, melyet a Szamos völgyén két század előtt örmény menekültek alkottának....

Lássuk tehát rövid életrajzát mindkét jelesünknek, kiket az együtt vívott alkotmányküzdelmek és a régi barátság kettős köteléke fűzött egymáshoz!...

Gajzágó Salamon, a magyar királyi állami számvevőszték nagyérdemű elnöke, erdélyi örmény polgári családból származott; atyja Gajzágó Lukács és anyja Gál Terézia volt. A jómódú szülők az ősi anyavárosból: Szamosújvárról Túrpásztóra, a mai Jász-Nagy-Kún-Szolnok megyébe költöztek 1815-ben. Itt született Salamon fiok is 1830. február 2-án. A derék földbirtokos családját a Gondviselés tizenhatalmú gyermekkel áldotta meg, kik közül ma már csak haton vannak életben; köztük négy férfi- és két nőtestvér.

Gajzágó Salamon a népiskola osztályait Szamosújvárt tanulta a közoktatás terén oly sok érdemet szerzett jeles néptanítónk: Gábrus Zachar vezetése mellett. Már kora gyermek-éveiben kitűnt tehetsége és élénk felfogása; a gymnasiumot Szolnokon és Pesten, a jogot pedig Pozsonyban tanulta. A kitűnő tanuló kedvence volt tanárainak, kik közül különösen Horváth István nagy befolyást gyakorolt reá történelmi előadásaiival.

Alig került ki az iskola falai közül, máris ott találjuk Magyarországon legelső közlekedési minisztere: gróf Széchenyi István oldala mellett; patvarista volt a »legnagyobb magyar« mellett, ki a tehetséges ifjút sok jeles tulajdonaiért kiváló figyelmére méltatta. De nem maradt meg sokáig e működési körben; mert kiütvén a szabadságharcz, a lelkesült ifjú, ki Pesten az új költői nemzedék ünnepeltjei — Petőfi, Jókai, és társaik — körében forgott: csakhamar azok közé lépett, kik a haza védelmére fegyverhez nyultak: honvéd lett. A Zrinyi honvéd zászlóaljba állott. Az új pályán, nem sok idő múlva, hadnagyságig vitte fel és az alföldön több csatában részt vett; azonban a móri ütközetben — mint hadi fogoly — az ellenség kezébe került. A legnagyobb aggodalmak közt kérdezősködött felőle a szomorú rokonság csata után Perczel Mór tábornoknál. Mire azt a választ nyerte: »Elesni nem esett el, mert nem találtak meg a holtak között.« — Gyalog vitték Bécsbe, innen vasúton Königréczebe, hol ifjú kora daczára nagy lélekkel viselte honáért a börtön sanyarúságait. Itt volt 1849. október végeig.

Kiszabadulása után más téren kezdett működni. Tollat fogott a kard helyett, és Sali Bánk név alatt csinos szép-irodalmi dolgozatokat írt a lapok számára. Czikkeit a közönség figyelemmel olvasta. A Nagy Ignác által szerkesztett »Hölgyfutár« is nem egy dolgozatát adta közre. — »Békessy« című szomorújátékát, mely 1855-ben 60 darab arannyal jutalmaztatott, nemcsak Kolozsvárrt, hanem Pesten is előadták; s az mindkét helyen széleskörű érdeklődést és kedvező hatást keltett. Van még két szomorújátéka — kéziratban; az egyiknek »More« és a másiknak »Majláth Margit« címet adott. Figyelmet keltettek a mellett publicistai jelentékeny és nem mindennapi tehetséggel írott dolgozatai is.

Gyakran ellátogatott Szamosújvárra rokonai és ismerősei körébe, kikkel folyton fentartotta a szivélyes összeköttetést. 1853-ban házasodott meg: br. Thoroczka János özvegyét, született Matskássy Katalint vette nőül; azután, a közel fekvő Néma faluban, Szolnok-Doboka megyében telepedett le, hol a gazdaság, irodalom és politikai tanulmány képezte rendes foglalkozását. Itt született leánya is: Lukács Bélának, a közlekedésügyi ministerium jeles, fiatal államtitkárának neje.

Barátságos házának falai gyakran látták együtt a megye értelmiségét.

1861-ben, midőn az alkotmány hajnala derengeni kezdett, Belsőszolnok megye a főjegyzői tollat az ő kezébe adta. Hivatali állásában büszkesége volt a megyének, s az abban nemcsak tollal, de az ékesszólás hatalmával is fényesen tüntette ki tehetségeit. A politikai viszonyok változtával, a provisorium alatt, az alkotmány iránti hűségénél fogva nem akart tovább szolgálni; tisztársaival együtt lemondott hivataláról és visszavonult a magán-életbe.

1863-ban Szamosújvár egyik képviselőjévé választotta a nagyszebeni tartománygyűlésre; de ez az alkotmányos érzelmű férfiú, ki ifjan oly terhes fogságot szenvedett a házáért, a többi magyar képviselőkkel együtt ismételt megválasztás után sem ment be a törvénytelen gyűlésbe. Az utolsó kolozsvári (1865) és a pesti közös országgyűlésen is (1866—1870) míg t. i. az országgyűlés és a király együttes

bizalma folytán jelenlegi magas állására emeltetett, — dicsőséggel képviselte Szamosújvár városát. Nemcsak az osztályok- és bizottságokban — nevezetesen a zárszámadási bizottságban, hol a rendkívüli terhes munkára vállalkozott bizottsági tagokat akkoriban »a hét bátor férfiúnak« neveztek el, — dolgozott szorgalmasan, hanem az országgyűlési tárgyalásokban is élénk részt vett. Hatásosan, ünnepies modorban beszélt; remek szónoklatait mindenkor nagy figyelemmel hallgatták.

Alig hogy a tudós Dózsa Elek, a képviselőház alelnöke elhunyt. kinek koporsója felett ő mondott szép emlékbeszédet (1866-ban), máris képviselőtársainak bizalma őt, az addig viselt és sikerrel betöltött házjegyzői állásából a Háznak üresedésbe jött alelnöki helyére emelte, mely állásában minden párt-árnyalat becsülését vivta ki. A »Vasárnapi Ujság« (1869) ezeket írja róla: »Higgadság, pártatlanság, erély, helyes és tiszta felfogás, gyors feltalálás különböztetik meg. Nem veszi el a tanácskozás fonálát soha, sem fejét a zavarban, sem bátorságát a zajongó tömeggel szemben s a követelődő minoritást és az elbizakodó majoritást egyaránt képes fékezni. Valljuk meg a magyar képviselőháznak olyan elnök kell, kiben minden egyéb tulajdonai felett első: az erélyesség... és ezt Gajzágóban nagy mértékben feltaláljuk.«

1867-ben Belső-Szolnok megye főbirája lett, a képviselői állásban továbbra is megmaradva, minthogy akkor még nem volt a képviselői állás összeférhetlen a hivataloskodással. Sőt nemsokára a megye leendő főispánjául emlegették Gajzágót, de ő arra nem vállalkozott.

Végre elnyerte a legnagyobb állást, mit hazánkban a bizalom nyujthat: a képviselőház 1870-ben az újonnan felállított államszámvevőszék elnökévé első helyen jelölte ki, s arra Ő Felsége által legkegyelmesebben ki is neveztetett. E kiválóan fényes helyen, s a korona tanácsosainak magas rangjában szolgálja a hazát hűségesen ma is.

1872-ben körünkben járt: meglátogatta rokonait, barátait, ismerőseit. Belső-Szolnok megye ekkor volt derék tisztviselőjét tisztelete és elismerése jeléül díszkarddal tüntette ki.

Első nejét elvesztvén több évi özvegység után, néhány évvel ezelőtt másodizben nősült; a nagymíveltségű özvegy Talabér-Fluck Paulát vette nőül.

Az elnöki magas hivatal mit sem változtatott azon viszonyon, melyben Gajzágó barátaival állott. Most is a régi: szivélyes, fesztelen. Pártolja az irodalmat. Adakozó. Rokonait szereti; segít embertársain. Biztosan állíthatjuk, hogy ma is állandó érdeklődéssel viseltetik városunk iránt, — melyet annyi országgyűlésen s oly kitűnően képviselt. Szamosújvár büszke reá, hogy volt képviselője oly magas polczra emelkedett. — Még füleinkben cseng ritka szonoklatainak kellemes hangja. Lelki szemeink még most is látják a magas termetű, rokonszenves modorú férfiút, ki képviselőválasztások alkalmával s máskor is oly remek beszédeket intézett hozzánk, — a melyek egyikében az üdvözlő szónok által használt hasonlatot, hálatelt szerénységgel fordítá vissza e város tisztelgő közönségére: »Önök a nap, én csak halavány hold vagyok, mely a naptól nyeri fényét!«

Gyermekéveiben szamosújvári tanítója nem egyszer mondotta: »Meglátjátok, ebből az eszes fiúból idővel nagy ember lesz!« ... És ime a derék tanító nem volt álproféta! Mi pedig, kik örvendező szemlélői vagyunk immár az egykori jóslat teljesültének, — őszinte szívvvel egészítjük ki azt a közohajtás szavaival: »Ad multos annos!« ...

* * *

Simay Gergely királyi tanácsos, városunknak hét ízben megválasztott országgyűlési képviselője, ünnepelt és érdemtelen volt polgármestere, utóbb törvényszéki elnök s az örmény katolikus egyházmegye főgondnoka, — Szamosújvárt 1823. július hó 2-án született. Atyja Simay János, anyja Bogdánffy Veronika volt, kiknek három gyermek között ő volt egyetlen figyermekök. Már atyja egyik leg-tiszteltebb polgára volt e városnak, ki a hatvanas évek elején, az akkor még fennállott »főszónoki« állás tisztjét éveken át egész odaadással viselte, a város javára önként lemondva még az állásával egybekötött illetményekről is. Elődei a város alapítása óta közel két századon át, mindig

tekintélyben állottak a polgárság előtt, — s már Mária Terézia királynő alatt 1760-ban magyar nemességgel ruháztattak fel. A Simayak voltak azok, kik még a mult század elején az újonnan keletkezett ifjú örmény város népét, a család erején és áldozatkészségéből egy maiglan is saját patronatusok alatt fentartott örmény katolikus templommal látták el, (melynek képe a család nemesi czimerében is befoglaltatik) oly időben, midőn a mai főtéri székesegyház még csak a távoli jövő méhében rejtőzött...

Simay Gergely az elemi iskolákat szülővárosában, a gymnasiumi és jogi tanfolyamot a kolozsvári lyceumban — mindenütt kiváló sikerrel — bevégezvén, Marosvásárhelyre ment, hol a királyi ítélőtáblán szerzett joggyakorlat után ugyanott az ügyvédi vizsgát is letette s onnan visszatérve, mint okleveles ügyvéd Szamosújvárt a helyi adminisztráció szolgálatában kezdte meg pályáját. Nemsokára itthon a derék Novák Mártonnak, Szamosújvár sok éven át volt érdemes főbirájának, az 1847/8-iki kolozsvári országgyűlésen volt követének tizenhat éves Ernesztin leányával lépett házasságra. Alig tölté be életének huszonötödik évét, midőn — mint az 1847/8-iki utolsó kolozsvári rendi országgyűlésen volt követi őrök, — az 1848 július 18-án tartott választás alkalmával a pesti hongyülésre képviselővé választott.

Mint a szamosújvári választókerület országos képviselője, s mint a történeti nevezetességű 1848 évi pesti közös hongyülésnek legfiatalabb tagja lépett ekként a politikai közpályára, melyen mindenkor — még a legválságosabb korszakokban és a legnehezebb politikai viszonyok között is — híven és lelkesedéssel szolgálta úgy hazája, mint választókerületének érdekeit.

Alig hogy képviselővé választott, már ugyanazon évi áugusztus 22-én az ujonczállítási törvényjavaslat fölötti tárgyalás alkalmával megtartá első beszédét az országgyűlésen, (az akkori szokás szerint a szószékről) s föllépése a Ház által kedvezőleg fogadtatott. Később áug. 26-án interpellálta a kormányt az alvidéki hadállások iránt, melyre a ministerium nevében Deák Ferencz, az első magyar igazságügy-miniszter válaszolt. — Szeptember 19-én beszédet tartott

az úrbéri kármentesítésről szóló törvényjavaslat tárgyában, december 1-én pedig az adótörvényjavaslat fölötti tárgyalásban vett részt. De nemcsak az 1848-iki pesti, hanem az 1849-iki debreczeni folytatólagos országgyűlés tanácskozásaiban is volt része; mert az utóbbi évben ápril 5-én. majd máj. 25-én tartott üléséről, az akkori hivatalos közlönyben olvasható tudósítások szerint — kétszer is fölszólt. Azon időben volt ugyanott utolsó találkozósa a néhány hó mulva Aradon kivégzett Kiss Ernő tábornokkal, ki Simayval neje részéről rokoni viszonyban állott. Később a Debreczenből tovább menekült országgyűlést Szegedre is elkísérte, hol az a legnagyobb bizonytalanságban tartá még üléseit, minden perczen készen állva a nemzet-tragedia utolsó felvonására, mely aztán csakhamar a végső katasztrófához vezetett.

Két út állott ekkor a mi fiatal képviselőnk előtt. Neki menni Délmagyarországból a szerb határnak, s onnan tovább a hontalanságba, vagy kitenni magát itthon az absolut hatalom előrelátható üldözésének! Az isteni Gondviselés vezette elhatározását... Erdély felé indult.

Kolozsvártt csakhamar hadi törvényszék elé állíttatott; azonban sok nehézség után szabadonbocsátását és az ellene indított eljárásnak kegyelemből való megszüntetését egy volt jogtanára eszközölte ki részére; aki — mint a hadi törvényszék tagja — az alig huszanhat éves politikai vádlottban az ő — pár év előtti — igen kedvelt, jeles tanítványát ismerte fel.

A szabadságharcz lezajlása után, midőn a politikai élet hazánkban teljesen elnémult és csupán a remény egy jobb jövő iránt élt még a hazafiak szívében, ő is, mint annyi jobbaink ama nagy idők tanúi közül, a magán-életbe vonult vissza és mezei gazdaságot folytatva, a mellett tanulmányainak s gyermekei nevelésének élve, családi otthonában élte át Magyarország nemzeti gyászának szomorú évtizedét; mialatt az országos helyzet jobbrafordulásának időnként feltűnedező előjeleit is folytonos figyelemmel kísérte.

Az 1861-évben földerült rövid hajnala a magyar alkotmányos életnek, szülővárosa polgármesteri székébe ültette a népszerű férfiút, ki a honért már is annyit áldozott; azonban az országos közviszonyokban csakhamar be-

állott váratlan fordulat miatt rövid, de dicsteljes és a polgárság előtt felejthetetlen működése után ismét a magánélet csendjébe vonult vissza; mert készebb volt az élet delén, férfikora teljében, a legnemesebb hazafiság cselekvésre készítő vágyát és tett-erejét bölcsen leküzdve, újra bizonytalan időre megszakítani az élethivatásául választott közpályát, — mintsem a magyar nemzet alkotmánya ellenére kibocsátott kormány-rendeletek törvénytelen végrehajtásában közreműködjék.

1863-ban választókerületének ismételten és tüntetőleg nyilatkozott bizalmából Gajzágó Salamonnal együtt a nagy-szebeni tartománygyűlésre mandatumot nyervén, ennek ő és Gajzágó úgy tettek leghazafiasabban eleget, hogy az erdélyrészi magyar képviselőkkel egyetértőleg ők sem mentek be a törvénytelennek kijelentett tartománygyűlésbe, hanem küldetésökről lemondottak.

Az 1865-ben egybehívott kolozsvári, — valamint következő évben, a már akkor folyamatban volt pesti közös országgyűlésre Szamosújvár egyik képviselőjének — mindkét ízben a legnagyobb egyértelműséggel, egyszersmind az 1867-ik évi általános tisztújítás alkalmával polgármesterévé is újból megválasztotta.

Valamint az 1865—68-iki, úgy az erre következő 1869—72-dik évi országgyűlésen is, (mely utóbbinak üléseiben azonban, az újonnan felállított szamosújvári kir. törvényszék elnökévé lett kineveztetése folytán, csak 1871. év őszéig vett részt) és általában egész képviselői pályáján a törvényhozási tárgyalásokban tevékenyen közreműködött, — az országgyűlési cyclus elején lefolyt felirati vitákban ép úgy, mint egyéb közjogi alapvető, fontos kérdésekben, melyek az újabb a kotmányos élet »mézesheteiben« oly sűrűn merültek föl. Azonkívül az osztályok- és bizottságokban is — melyekbe a Ház beválasztotta s melyek közül nevezetesen, a közjogi kiegyezés tárgyalására kiküldött úgynevezett »hatvanhetes bizottságnak« is tagja volt, — ügybuzgó lelkiismeretességgel teljesítő képviselői kötelmeit.

Midőn az országgyűlés 1868-ban a Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslatot tárgyalta, Simay az általános vitában nagy-

szabású beszédet tartott,*) melylyel a Ház figyelmét az, az erdélyi örmény kath. egyház közjogi állásának biztosítására irányozta. Fölszólalásának eredményét megtaláljuk a magyar törvénytárban és pedig az 1868: XLIII. törvény-czik 14-ik §-ában, mely így hangzik: »Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallás-gyakorlati s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közötti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fentartatnak, hanem egyszersmind a görög- és örmény-katholikus és a keleti görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek.« Az eredeti törvényjavaslat szövegében az »örmény kath. egyház« nem volt fölemlítve, — s egyházunknak e törvényszakasz által biztosított jogállása, Simay hatásos és meggyőző parlamenti beszéde következtében lett becikkelyezve.

Az erdélyi összes képviselők élén ő volt előharczosa az Erdély némely részeiben, az alkotmány visszaállítása előtt behozott s azután is még egyideig fentartott út- és hidvámok eltörlésére általa megindított és keresztülvitt országgyűlési mozgalomnak is, — mely végre kitaróan folytatott küzdelem után, célját érte és az egyes vidékeket, — többek közt a kolozsvár-szamosújvár-deés-beszterczei útvonalat is, aránytalanul terhelő vámok csakugyan eltörltettek.

Midőn utóbb Kerkápolyi pénzügyminiszter hivatalos körútját tette meg Erdélyben, Szamosújvárt is útjába ejté, s pár órát töltött Simay vendégszerető házában. Akkor történt, hogy a miniszter, kit a házigazda Kolozsvár felé vezető útjában is elkísért, azon megjegyzést tette: »Úgy látom, errefelé az emberek mind négyes fogattal utaznak.« — »Igen, kegyelmes úram — felelé Simay — a mióta el vannak törölve — a vámok«... .

Különben az állami út- és hidvámok eltörlésére irányzott kitaró és sikeres fáradozásaiért, — akkoriban Deés város közönsége is ünnepélyes elismerést szavazott Simaynak.

*) Az itt említett országgyűlési beszédet a képviselőház naplója nyomán szintén a jelen füzetben közöljük. Sz. K.

Nagynevű történetirónkkal, a dicsőült Lukácsi Krisztofóval benső és bizalmas összeköttetésben állott, s róla a folyóirat lapjain is emelkedett szellemű kegyeletes emlékso-rokat irt. Kölcsönösen támogatták egymást a közjóra irány-zott nemes törekvésekben; együtt osztozva előbb a ma-gyar nemzet gyásza fölötti hazafias részvétben, majd együtt örülve a két magyar haza »Unio«-jának megvalósulásán és a magyar alkotmánynak mindnyájunk által várva várt visszaállításán. Vezéreink voltak ők és példányképeink a hazaszeretben!

Az 1872. évvel telt le két százada annak, hogy az erdélyi örmények ősei I. Apafy Mihály fejedelem által a folytonos háborúk és belvillongások következtében aláhanyat-lott kereskedelem élénkítése céljából e hon földjére tele-píttettek. E történeti esemény kétszázados évfordulójának közeledtével Simay, mint polgármester, azon kegyeletes in-dítványt tevő, hogy az itt boldog hazát nyert örmény nép betelepülésének jubileumát a város egy országos jelentőségű emlékünneppel ülje meg. A szép terv el is fogadtatott s részleteinek megállapítása végett egy külön bizottság kül-detett ki a városi képviselőtestület által. A bizottsági érte-kezleten maga Lukácsi is megjelent s nagy örömét fejezte ki az ünnepély terve fölött. Ha nem csalódnunk már bi-zonyos pontozatokra nézve előleges megállapodás is jött létre a bizottsági megbeszélés folytán; de mindamellét is az ünnepély eszméje a kétszázad évfordulóján nem valósúl-hatott meg. Vajjon nem volna-e lehetséges még e jubi-leum tervét, habár kissé elkésve is, följújtani, — alkalmas módon egybekötve azt az újonnan épült Lukácsy-kápolna fölszentelési ünnepélyével?...

Mennyire szíven hordta Simay mindig, mint országgyű-lési képviselő választókerületének jogos érdekeit, abból is kitűnik, a mit Baja város elhunyt képviselője: Tóth Kál-mán mondott róla. A boldogult költő-képviselő, kiről azt tartották, hogy ha lehetne, a királyi palotát is áttétette volna Bajára, egy alkalommal, midőn Simay épen vala-mely városi ügy előmozdítása érdekében fáradozott, — mint illetékes forrásból tudom, — így szólott hozzá: »Ba-rátom, neked még életedben szobrot állit Szamosújvár! «...

A városi főispáni állásoknak közbejött szervezésekor Simay öt törvényhatósági joggal felruházott városnak, névszerint: Kolozsvár, Szamosújvár, Zilah, Kolozs és Szék városának főispánjává volt a kormány által kiszemelve, úgy hogy az akkori belügyminiszter e főispáni kerületet magán körben már előre elnevezte Simay-grófságnak; ő azonban ezen neki szánt méltóságtól szerényen visszavonult, s a hajlamainak inkább megfelelő elnöki állást fogadta el, melybe az 1871 év végén történt általános bírósági szervezés alkalmával tényleg belépett.

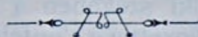
Törvényszéki elnöki székében a pártatlan igazságszeretet mellett alapos képzettség, önfeláldozó munkásság és tapintatos vezetés által — bátran kimondhatjuk — az egész magyar bírói karnak díszére vált; miként ezt róla a marosvásárhelyi kir. ítélő-tábla volt elnöke báró Apor Károly is nyíltan elismerte.

Simay Gergely azon legelső sorában foglal helyet, kik a haza szolgálatában szerzett valódi érdemeik elismerésül Ő Felsege, mint újonnan megkoronázott magyar király által mindjárt az 1867-iki koronázási ünnepélyek alkalmával lettek legkegyelmesebben kitüntetve. Nálánál régiebb királyi tanácsos nincsen az Ő Felsege alkotmányos uralkodása idejéből kitüntetettek sorában!

Mióta, évekkel ezelőtt törvényszéki elnöki állásából, egy közérdemekben eltöltött és honfiúi áldozatokkal megpecsételt közpálya után nyugalomba vonult, s utóbb az 1877—78-ik évi ülés-szak alatt újból és pedig most már mint hetedikszer megválasztott képviselője választókerületének, képviselte a nemzet tanácsában szülővárosát, — — — egész érdeklődése- és tevékenységével a törvényhatósági ügyek, Szamosújvár önkormányzati és kulturalis érdekei, — s nevezetesen 1879-ben az örmény kath. egyházmegye főgondnokává lett megválasztatása óta, első sorban az egyház- és iskolaügyi administratio felé fordult; teljes megnyugvással engedve át a politikai küzdőteret jeles vejének s a parlamentben méltó utódjának: Dr. Molnár Antalnak, — ki tudvalevőleg az új publicistai nemzedék egyik elsőrangú és legtehetségesebb képviselője.

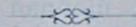
És most, miután igyekeztünk némi áttekintést nyújtani azon férfiú nyilvános pályájának országosan tisztelt érdemeiről, aki nemes multjához híven ma is a közügyeknek élve, — a legmagasabb királyi kegy s polgártársainak közbecsülése által megkülönböztetett dísze városunknak, — miként fejezhetnök be részünkről méltóbban szerény életrajzi vázlatainkat, mint a magyar-örmény metropolis polgárságának mindkét jelesünk iránt mélyen érzett amaz általános ohajával: *Diu vivant, sero in coelum redeant!*

SZONGOTT KRISTÓF.

Simay Gergely országgyűlési beszéde az erdélyi örmény katholikus egyház ügyében.

(Tartatott a képviselőháznak 1868 évi december hó 1-jén Erdély és Magyarország egyesítésének részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyában tartott országos ülésében.)

Tisztelt ház!

Midőn Erdély és Magyarország egyesítésének részletes szabályozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása áll előttünk, engedje meg a tisztelt ház, hogy egy, eredeti hazájában — fényes történelmi multtal bíró nemzetnek 1672-ben első Apafi Mihály korszaka alatt Erdélyben betelepedett részére habár csak egy pár perczre is — hivhassam fel a tisztelt ház becses figyelmét. Az örmény nép az, melyről szólani akarok.

Noha nem épen érdektelen ismerni e nemzetnek ősi honában viselt dolgait, történelmi nagyságát és azt, hogy ez volt az első a föld minden népe között, mely a kereszténységet felvéve, előharczosa s védbástyája lett keleten úgy a kereszténységnek, mint a civilisationak; mindazáltal a nemzet e fénykorának ismertetése a történelemnek léven hivatása, ezen irányban minden részletes kitérést mellőzve, csakis az új korra szorítkozom és szólok

egyedül a nemzetnek Erdélybe telepedett részéről. Még egy pár év, t. ház s két százada telik be, hogy a nemzet fiai e hazában letelepülvén, részesei lettek a magyar nemzet vendégszeretetének. Az alkotmányos szabadság érzületét, mely e nemzetnek már ősi honában egyik kiválóbb jellemvonását képezte, Erdélybe települt fiai is, mint szent ereklyét magukkal hozván, emez érzelmekhez mind e mai napig hűvek maradtak, elanynyira, hogy itteni lakásuk ezen két százada alatt egyetlen egy időpontot sem lehet felmutatni, melyért pirulniok kellene (Éljen zés) s mely az élvezett lovagias vendégszeretethez méltó ne lenne. Különösen, tisztelt ház, Erdély történelmének két legkiválóbb korszakában, 1848- és 1863-ban, midőn a separatisticus törekvések tetőpontjára hágtak, tüntették ki az örmények leginkább hazafias magoktartását (Éljen zés). Sem kényszer, tisztelt ház, sem csábító ígéretek nem voltak képesek leszorítani ezen elemet az igazság és jog teréről. Mozgásba volt hozva minden eszköz, de mind hiába, az igazsághoz való vallásos ragaszkodást és az alkotmányos szabadságnak magokkal hozott érzelmeit semmi sem volt képes megingatni. Sőt ellenkezőleg, a megpróbáltatásnak ezen nehéz napjaiban is a legnagyobb kitartással és teljes resignatioval küzdöttek az elnyomott jog és törvényesség mellett, s mint igaz testvérekhez illett, a magyar alkotmány helyreállításának harczában lankadni soha sem tudtak.

Távol van tőlem, hogy mindezeket érdemül kívánnám tekintetni; ez csak hazafias kötelességek teljesítése, sz rintem pedig az érdem ott kezdődik, hol a teljesített kötelességek végződnek. Napjainkban t. ház, s főleg az általam jelzett két válságos korszak alatt, a hazafias kötelességek lelkes teljesítése is, nem volt épen minden oldalról oly közönséges és mindennapi, hogy ily jelenségtől minden elismerést megtagadni lehetne, annál kevésbbé lehet az országnak egy bizonyos népe ily előzmények után mellőztetésnek kitéve.

Még élénk emlékében van a t. háznak a központi tárgyalás alkalmával elvonult nemzetiségi igényeknek zaja, és kérdem: hallott-e a t. ház, mi tőlünk, mint nagyrészben örmény-lakta városokból jött képviselőktől, csak egyet-

len egy külön igényt formáló hangot is? Bizonyára nem! sőt ez alkalommal is, az örmény nép érdekeit azonosítani tudtuk a haza közös érdekével, és megszavaztuk a többségi javaslatot.

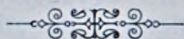
Mi tehát politikai tekintetben teljes és tökéletes megnyugvásunkat találjuk az ország által eddig hozott törvényekben; de annál mostohább állása, t. ház, Erdélyben az örmény szertartású kath. egyháznak, és ezért nem titkolhatom el azon fájdalmas érzést, melyet bennem keltett a jelen törvényjavaslatnak is ez irányban hiánya. Vallási tekintetben, t. ház, az örmények, mint a görögök, kétféle felekezetre oszlanak: a Rómával egyesültekre és nem egyesültekre. Az erdélyiek az elsők sorába tartoznak. Az erdélyi örmény szertartású kath. egyház épen úgy, mint a Rómával egyesült görög kath. egyház saját nyelvén, ősi liturgiája és szertartása szerint végzi isteniszolgálatait, következőleg a két egyenlő egyház külön tekintetek alá teljességgel nem eshetik.

Mindezekből, t. ház, kifolyólag, a törvényjavaslatnak általam jelzett hiányát hajlandó vagyok csakis egyszerű figyelem elfutásnak tulajdonítani, mert különben meg lennék ingatva az 1848-iki magyarországi XX. és erdélyi IX. törvényczikkben, úgy a jelen törvényjavaslatban is kimondott, a különböző szertartású egyházakra vonatkozó jogegyenlőségi alapelv iránti hitemben és bizalmamban, s mert csak feltenni is bűnnek tartanám, hogy épen azon nép, mely az alkotmány védelmének és visszaállításának processusában a legkitartóbban küzdött, és a magyar nemzet oldala mellett ahhoz legszilárdabban ragaszkodott mindvégig, mondom, hogy épen az ország ezen népe egyházi tekintetben kirekesztethessék ép ezen jogegyenlőségből, melyet a különböző szertartású egyházakra nézve a fennálló törvények, és maga az alkotmány biztosítottak.

Nem kívánok t. ház, időrovidség tekintetéből az unio törvényessége ellen felhozott némely nézetekre kiterjeszkedni és azoknak czáfolatába bocsátkozni; megczáfolták azon ellenzeteket magok a jelenlegi tények; a ki még ez ünnepélyesen szentesített törvény törvényessége iránt kétségben van, azt egyenesen arra kívánom utalni: nem lát-

ja-e ezen közös törvényhozás termében az erdélyi képviselőket? (Helyeslés) s nem tudja, hogy már 1848-ban is tetteles részt vettek a közös törvényhozásban, s az újabb időben együtt vitték véghez Magyarországgal, Ő Felségének ünnepélyes koronázását; nincs tudatával, hogy a magyar nemzeti kormány már régóta vezeti az erdélyi központi kormányzást is; nem tudja-e, hogy a közösügyi törvények együttes elfogadása által Erdélynek Magyarországgal egyesülése és solidaritása örök időre lett megállapítva? Mindezek olyan tények, melyek magok megczáfolják az unió törvényt ostromló nézeteket.

Ezen kijelentés mellett a szönyegen levő törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául elfogadom ugyan, de fentartom magamnak az általam jelzett hiány kipótlása végett, a részletes tárgyalás illető helyénél módosítványomat benyújthatni. (Helyeslés.)

Keresztelő szent János az örmény egyházban. *)

keresztény egyház bölcsőkorában »második«-nak vagyis a szent Szűz után elsőnek nevezték a hívők imái Keresztelő szent Jánost. Mily tisztelet környezte nevét a sivatag asketájának, a töredelem hirdetőjének, az Üdvözítő hírnökének és megkeresztelőjének, a kiről azt mondá isteni mestere, hogy nincs nálánál nagyobb az asszonyoknak gyermekei között. Hírnök (örményül Gárábed) és Keresztelő (örményül Mègèrdics) volt a kettős jelző, melyet elválaszthatatlanul hozzá fűzött nevéhez már a kereszténységnek első százada. S a legrégebb ke-

*) V. ö. Aucher I. B. atyának nagy munkáját »az örmény egyház szentjeinek életé«-ről (Velence, 1810. I. 11—36 és II. 536—562 l. s. Ávedikhián G. atyáé, »az örmény liturgia himnuszainak magyarozatá«-ról, 413 l. Továbbá Sukias Somal »Quadro delle storia leterraria armen.« cz. munkáját 104—105 l. és F. Nève »L'Armenie chretienne« cz. könyvét, 121 és köv. ll.

resztény kornak megannyi visszhangjával találkozunk azon örmény egyházatyáknál is, a kik profétának, vértanúnak, apostolnak s anachoretának nevezik őt.

Az örménység közvetlenül megtérése után az első helyek egyikére emelte Keresztelő Jánost azoknak a szenteknek sorában, a kiket kiváló hódolattal vett körül. S később ereklyéinek Örményországba történt átszállítása külön ünnepélyességeknek vetette meg alapját az örmény egyházban s egész sorát hozta létre a vallási énekeknek, melyeket a régi hitköltészet legszebb emlékei közé sorolhatni.

Két fő ünnepet szentelt a régi örmény egyház Keresztelő János emlékezetének: a születés ünnepét s a vértanúságét, a lefejeztetését, melyről részletes elbeszélést olvasunk szent Márk evangéliumában. A mi ezen ünnepélyek liturgiái énekeit illeti, azok egy részének eredete az örmény egyház első keresztény századáig visszavezethető. Magát a fejeztelési éneket több író egyenesen Chorenei Mózesnek tulajdonítja, míg a születésre vonatkozó sárágán-ok jóval későbbeni származásúak. A leghosszabbik például egy tizenharmadik századbéli termékeny írónak Sgevhra Gergelynek a munkája, *) a kitől egy ritka szépségű, a csodálat és elismerés egész melegétől áthatott szónoklati mű, Lamproni Nerses fölötti gyászbeszéd is fennmaradt korunkig. A tizenkettedik század nagynevű egyházi költője, Snorhali Nerses is szentelt egy formailag tökéletes, változatos kifejezésekben gazdag éneket Keresztelő János emlékezetének. **)

A mult században Villefroy Vilmos abbé gondos tanulmányozás alá vevén a párisi könyvtáraknak örmény kéziratait, egészen meg volt lepetve a Keresztelő Jánost magasztaló énekeknek szépsége által s átültette azokat francia nyelvre ***) lelkiismeretes pontossággal s oly szabatosan,

*) Erről a sárágánról azt írja Sukias Somal örmény irodalomtörténétíró, hogy »épen oly becsessé teszi stíljének finomsága és csinja, mint az eleven költői lelkesedés, melyet benne csodálhatni. (Produzione molto stimata si per lo stile culto ed elegante, come anchè pol vivacissimo estro poetico, che vi si ammira)

**) Nerses Schnorhali opera metrica, Venetiis, 1836, I. 446—449.

***) Mémoires de Trévoux, 1735, aug. 1541—1584 ll.

hogy az örmény írók is teljes elismeréssel adóztak munkájának, kimutatván egyébiránt, hogy a középkor végszakából származott azon énekek egy része, melyek keletkezési időszakául az ötödik és hatodik századot jelölte meg a tudós abbé. Bizonyára élvezettel fogja olvasni az egyházi költészetnek minden barátja azt a néhány töredéket, melyeket a régi örmény egyház Keresztelő János-sárágánjaiból Villefroy idéztünk átültetésének nyomán ide igtatunk:

»Hajnálnak fénylő csillaga, mely megelőzi felkelését az igazság napjának, előfutár Isten fia megtestesülésének útján, János, légy közbenjárónk Jézus Krisztusnál.

Hírnöke annak, ki az egekben uralkodik, eljöttél Izaiás prófétának szavaiként, hogy egyengessed útját az embereknek sziveiben. Légy közbenjárónk, stb.

Lángja Mózes törvényének, reávetted a fényt Izrael házára s megelőzted felderülését a szellemek napjának, mely megjelent a földön egy Szűznek méhéből. Légy közbenjárónk, stb.

Papja a főpapnak, ki feláldozá magát a kereszten, áldozat tenmagad is, ajánld fel könyörgő énekeinket, hogy bűnbocsánatot nyerjenek, a kik ünnepedet szentelik. Légy közbenjárónk, stb.

»Te, ki elküldted Gábriel arkangyalt, jövedeled hírnökét, hogy jelentse Zachariásnak János, a te megelőződ születését, ments meg minket az ő kérései által, atyáink Istene!

Ő az, ki anyjának méhéből imádott téged a Szűznek méhében; ő az, kit Izaiás a pusztában kijáltó szavának hirdetett; ő az, ki előkészítette az egyházat, hogy szűzi hitvese legyen a szeplőtelen hitvesnek, ments meg minket az ő kérései által, atyáink Istene!

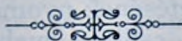
»Te, ki fölötté vagy a prófétáknak, a legnagyobb az aszszonyoknak gyermekei között, kinek anyád méhében feltárta a szent lélek a Magasbeli fiának megtestesülését, légy közbenjárója az egyház gyermekinek!

Ma van a nap, melyben Keresztelő János ereklyéi átadattak Örményország szent Világosítójának, mint biztos eszköze az élet fenntartásának* *)

*) Agathangelos, a ki Tiridát történetében részletes elbeszélést adja Világosító szent Gergely viselt dolgainak, megemlékezik

»Örvendez ma a te egyháza, s Krisztus! Megemlékeztél hírnöködről, Jánosról, általa áldunk téged mindenkoron, atyáink Istene! Téged, kire a hat szárnyú seraphinok nem nézhetnek dicsőségben, ó Krisztus! ő megérintett kezével a Jordán zuhatagjában, általa áldunk téged mindenkoron, atyáink Istene!«

DR. MOLNÁR ANTAL.

Uj-év.

orúlt az idő, de az emberek arczán derült kedv ül. Tisztességesen haladnak az utczákon a nők, a karcsú leányok és ifjak. A csinosan öltözött gyermekek örvendve futkosnak ide-oda és türelmetlenül várják a percet, midőn az ó-év nyomtalanul eltűnván az éj sötétében, — helyet fog adni az új-évnek. Általános mindenütt az öröm.

* * *

Mégis amott messze, abban a szegény lakásban, van három kis gyermek, kik anyjokat körülveve némán-csendesen ülnek — lehajtott fejekkel; csak néha-néha irányozzák szomorú szemeiket anyjok bús arczára, azután gondolatokba merülve játszanak a földön. Az anyát, ki élte virágában van keserves gondolatok környezik; gondolkozik a sors gyúnyolódásáról, az élet nehézségeiről...

Mily végtelen különbség van a múlt és a jeles év között; a múlt évben e napon mily vigan voltak e kis lények, gyermeki lelkesedéssel folytonosan azon játékokról beszéltek, mit kapandottak ó-év utolsó estéjén. Taval e napon itt teljes öröm uralkodott; a fiatal, szép asszony öltöztette gyermekeit, kik majd anyjukra vetettek mosolygó tekintetet,

ezen ereklyék átszállításáról is egy örményországi kolostorba, a mely »Szurp Gárábed« nevet nyert. Megerősíti ezt egy azon korbeli syr eredetű író, Zenob is, a ki sz. Gergely által püspökké szentelve, ugyanabban a kolostorban élt s fejezte be napjait a 323–324-ik év táján.

majd meg czifra ruháikat nézték... és az anyai szerető szív erősen vert e fényes szemek láttára.. Már-már terjeszkedett a sötétség, a gyermekek várták az órát, mely az új-évet hozza; végre elérkezett az is. Mind hárman kezét fogva szülőikhez közeledtek, megcsókolták azoknak arczait és tiszta szívből ezt hebegték: »Snorhávor nor dári« (Boldog új-évet!) A szülők viszont megölelték szeretett gyermekeiket, kik, miután átvették játékaikat, örvendezve ugrándoztak. Az anya, látva kedves gyermekei felhőtlen boldogságát, megindult és örömkönyeket hullatott; még csillogtak szemeiben a kristály-cseppek, midőn más szobába ment és térdre hullva hálát rebegett Istennek, hogy ilyen édes családi boldogságot adott neki.

Ellenben most mily másképp van minden, mily irtoztató a különbség. Azon örömteljes idő után nem sokára a férj megbetegedett és ágyba került. Egy kereskedőháznál tisztviselő volt, kinek — betegsége miatt — felmondották a szolgálatot; evvel meg lett fosztva az élelem forrásától. A nő férje iránti szeretetből eladja ékszereit, hogy a begyült pénzzel az orvost fizethesse és gyógyszert vehessen. Az orvos, kinek megkövült szíve már nem tudta azt, hogy mi a gyöngéd emberi érzés, gyakran hangoztatta figyelmetlenül e szót: halál. Mily gondatlanul ismételte ezen irtozatos szót!.. »Meg fog halni« — mondá — és egyszer sem jutott eszébe, hogy ha beáll a véletlen eset, lesz-e egy irgalmas szív, ki könyörülve a szerencsétlen anyám, majd kenyeret fog nyújtani ezen ártatlan teremtéseknek! — »Nem halt meg; mert lehetséges-e, hogy Isten egyetlen boldogságomtól és gyermekeimet egyetlen menedéküktől megfosztotta volna? Oh de mit esztelenkedem, hiszen e laktól vitték ki, fekete koposóját! Elvetted, édes Istenem! gyermekeim apját; de ne hadd el őket...«

Ezen nagy csapás után lassanként kezdett erőt venni magán; eljárógatott ide-oda dolgozni, hogy legyen miből gyermekeit eltartani. Éjszakánként leült varrni és szomorú gondolatokba merült. A hányszor csak nyomorúlt gyermekei szemeibe nézett, a fájdalom gyötrelmei kinozták szívét. Félbeszakította gondolatait és újra kezdett varrni a lámpa gyöngé fényénél; de nem telt el egy perc és szo-

morú tekintetével ismét gyermekeit kereste fel... és mily szépeknek tetszettek neki azok a jelen alkalommal; arczokon végtelen boldogság mosolya látszott. Kétségtelenül édes álmodtak. Azt álmodták, hogy atyjuk épen akkor jött haza a munkából; elejébe mentek, körülveszik, egyik erre, másik arra huzza, — kezeiket zsebeibe dugják; de elmenekül az apa, ők utána futnak és kiveszik zsebéből a játékokat. Oh mily szép gyöngy-kutya, mily gyönyörű madár, azt hinnéd, hogy élő és énekel... A játékokkal haza futottak, utánok ment apjok is. Az ajtó küszöbén állott anyjok kinek arczán mosoly és szemeiben öröm honolt; a gyermekek kedves kincseiket mutatják anyjuknak....

E mosolygó szemekbe nézve, egy perczre ő is elfelejtette a rettenetes valóságot. A múlt édes álmaira gondolt; eszébe jutott az 1887-iki boldog Szilveszter-éj... és felserkent; maga körül nem örömet látott, hanem keserű nélkülözést; erre szemei elsötétültek, arczra esett, azután téveteg tekintet vetve az ég felé, kiterjesztett karokkal így imádkozott a Szűz-Anyához: »Ne, ne hadd el ezeket — így szólott könybe lábadt szemekkel — mit vétettek ezek az ártatlan báránykák? Oh kérj, könyörögj, esedezz Istennél, hogy azokat el ne válászsza tőlem. Te magad is anya voltál és tudod, hogy mi az anyai szív. Ne engedd, hogy szívem megszünjön verni, mert ezeknek még nagy szükségök van anyai szeretetemre.

* * *

Deczember 31-én a perczek visszahívhatlanul tűnnek, repülnek; az utczákon ezer meg ezer vidámarczú ember jár-ke, kik közül némelyek a boltok ünnepi kirakatait nézik... a gyermekek ellenben anyáikkal a czukrászatok felé huzódnak, hol a kirakatok üvegtáblái mögött czukorból készült csinos báránykák, lovak, katonák és mosolygó bábúk... látszottak. Oh anyám nézd csak nézd, mily kedves az a madár, vedd meg azt számomra; hát az a szép juh, vedd meg azt is; nézd anyám, hogy veri az a katona a dobot, nem veszed meg azt is? Nagyon jó leszek!.. Az anya, gyermeke kívánságaira mosolyra fakadt, szíve megtelt örömmel, megveszi a kiválasztott játékokat, kocsira ül és haza hajtat.

Az öröm az egyes házaknál nőttön nő; ezer meg ezerféle készüléket tesznek mindenütt, a gyermekeket csinosítják... és csak a nyomorúlt özvegy asszony házában uralkodik iszonyú csendesség. Itt nincs élénkség, sürgés-forgás és készülődés. A konyha kéménye nem füstöl, az asztalon jele sem látszik, hogy itt előkészületeket tettek az új-évre. Az anya fejét támasztva a szoba egyik szögletében ül, fájdalmas arczáról kimondhatatlan szomorúság olvasható le. A gyermekek szótlánul, cél nélkül járkálnak a szobában. Csodálkoznak azon, hogy ily halotti csend honol náluk új-év előestéjén, holott — jól emlékeznek még erre — tavál e napon mily nagy öröm uralkodott házuknál. Megállanak, szomorúan egymásra néznek és rövid ideig ebben a helyzetben maradnak. Most elválnak a hét éves leányka testvéreitől, anyjához közeleg és tördelt hangon azt mondja:

— Anyám, nem főzöl jóízű levest?

E kérdés éles törként járta át a szegény asszony szívét.

— Atyád mindjárt küld — az égből, hebegi... és alig tudta visszatartóztatni zokogását.

— Bábút is fog küldeni, anyám?

— Hát nekem nem fog-e úgy, mint a múlt évben, báránykát küldeni? kiáltott a második.

A szerencsétlen anya nem tudta tovább kiállani és elkezdett keserűen sirni; azután karjait kiterjesztvén szeretettel ölelé keblére gyermekeit... Könyeivel áztatta azoknak fejét.

— Miért? miért sirsz anyám, kérdik a gyermekek ártatlan együgyűséggel. Hát nincsenek a mennyben csinos bábúk?...

Miért sir?... Hiszen van oka a sirásra. Nemsokára a boldog anyák — minden háznál — fényes, bő asztal mellé ülnek, mindegyiket szerető férj és vig gyermekek veszik körül. Ő azonban nincs olyan anyagi helyzetben, hogy atyátlan gyermekeit megörvendeztethesse; nem adhat azoknak sem játékot, sem új ruhát, sem meleg ételt. Egy darab száraz kenyéرنél egyebe nincs.... Hogyne sirna? Mikor látja, hogy mások jólétnek örvendenek, bővelkednek a vagyonban, neki pedig annyija sincs, hogy egy bábút, vagy egy kis gyümölcsöt vegyen. Hogyne sirna? Midőn

látja, hogy az ő árvái mily szomorúak, míg mások gyermekei e napon igen nagy örömet éldelek....

Az utolsó időben betegeskedett, azért dolgozni sem mehetett; megtakarított kis pénze tehát mind elment. Gyakran egész éjszakákat töltött álmatlanul és téveteg szemeivel a végtelenségbe nézett; azután szíve megtelvéen keserőséggel, térdre hullott és az égből kért könyörületet és vigasztalást. Egyszer amint fel nézett — úgy tetszett neki, mintha szeme a Szűz-Anya tekintével találkozott volna.... és ő e tekintetben kereste vigasztalását, ebbe helyezte reményét; lelke már egy jobb jövőről álmódott. De hasztalan! más nap ismét ugyanazon változatlan szomorú életet látta; kiment a jövő hitével és visszatértekor még szomorúbb volt. Mind az, amit látott és hallott, fájdalmait csak növelte, kétségbeesését fokozta. Látta, hogy a csinosan öltözött nők mennyi mindent vettek a boltok- és a cukrászatokban, azután kocsijok boldog lakásuk felé robogott; hallotta, hogy mily örömmel mondogatták azok egymásnak, hogy mit vettek gyermekeik számára; látott egy szegény asszonyt, ki gyümölcsöt és három darab cukorból készített kakast vett. Csak ő volt az, ki semmit sem vehetett és az ünnepre semmi előkészületet nem tehetett. Végre beállott az éj; az egen számtalan csillag ragyog. Az utczákon titokteljes csendesség van, de az egyes házakban örvendetes vigság uralkodik. A gyermekek és unokák, az atyák- és nagyatyáknak kezet csókolnak; a férj édes tekintetet vetve szeretett nejeére, ezt hebegi: »Snorhávör nor dári« (Boldog új-évet!)

»Snorhávör nor dárít«-t hangoztat minden ajk.

Vigak az emberek, mert az élet új szakában új reményekről álmadóznak és ezen estveli lakomával csendes nyugalmat és boldogságot, melyekkel ma sziveik telvék — éldelek.... Csak egyedül a nyomorúlt özvegy asszony szívében, lelkében honolnak sajgó fájdalmak, melyek — kivált akkor, midőn szeme gyermekei fájdalmas tekintetével találkozik — egész lényét izgalomba hozzák. A gyermekek anyjukra néznek kérő tekintettel; látszik, hogy várnak valamit. Az anya sem tudta tovább kiállani, reszkető hangon ezt mondja: »Várjatok, mert megyek és mondom atyátoknak, hogy hozzon....» Kiment és a zokogás miatt nem

volt képes szavait befejezni. Megy és nem tudja hová. Megy és meg-megáll; megáll azon házak előtt, melyekből az öröm tompa viszhangja kihallszik; látja azokat a vig házakat, melyekben barátnéi laknak és összehasonlítja ezeknek boldogságát az ő nyomorúlt sorsával; egy perczig gondolkozik és elhatározza, hogy bemegy és kitérja keresű lelkét azok előtt; de alig közeledett az ajtóhoz.. és reszketve visszavisszahuzodik. »Nem vagyok képes, szivem irtózik a koldulástól...« Útját tovább folytatja; bemegy a nagy utczába. A járók-kelők csak nézik a gondolatokba merült nőt, de nem könyörülnek rajta. Végre czéltalan bolyongás után lassú léptekkel és kétségbeesett szívvvel hazafelé tartott. Házához közeledve az ablakokat fényesen megvilágítva látja és gyermeki öröm-hangokat hall. Csodálkozva belép és mit lát? Egy pompás asztalt, mely különféle gyümölcsöcsel és czukorneművel volt megrakva; a gyermekek, kezeikben bá-búkkal, örömlükben ugrádoznak... Mihelyt meglátták anyjukat, elejébe futnak: »Nézd csak nézd, mennyben levő atyánk hozta mindezt. Mily tisztos fehér szakállá volt és mily szép, nagy szemei voltak! Megcsókolt minket és elment...« Az anya, ki egészen bámúlatba esett, az asztalhoz közeledik, melyen rakás pénzt és egy levelet látott; felbontja a levelet és ezeket olvassa:

»Emberök születnek és elhalnak, anélkül hogy mások hasznára tettek volna valamit. Megmarad gyűjtött kincsök, de emlékek örökre megsemmisül és a jövő nemzedék tudni sem fogja, hogy ezek az emberek éltek e világon. Mivel ilyen a világ és én is halandó ember vagyok, még éltemben teszek jót és segédkezet nyujtok embertársaimnak, kik a jótéví iránt legalább egy perczig hálás indulattal fognak viseltetni; és én ebben keresem boldogságomat, halhatatlanságomat. Ti fiatal korotokban kénytelenek voltatok a nyomorúság keserű gyümölcsét megízlelni; azért vegyétek segélyemet és imádkozzatok érettem. H. K.«

Az anya öröm-könyök között térdre hullott, és karjait kiterjesztvén — egy boldog tekintetet vetett az égére...

Az „Árévelk“ után eredeti örményből

Sz. K.

II. Tigrán.

III. *)

versenygés Rómával, melyet hosszú évek neveltek, teljes érettségre jutott. Tigrán szokatlan élenksége, erélyre hívja föl a rómaiakat s egész csoportját idézi elő az eseményeknek. Lucullus vezéreit egybegyűjti, hogy a közelgő haderő áramlata ellen kövendő rendszabályok felől tanácskozzanak. El lón határozva, hogy egyideig felhagynak Tigranocerta ostromlásával, hogy a főerővel annál könnyebben lehessen elbánni. Ennek folytán a városnak szemmeltartására hat ezerből álló sereget hagyván, hadának zömével s ezer parittyás- és ijászszal nem messze Tigranocertától egy sík téren, — melyen lovassága szabadon mozoghatott — hadállást foglal; ennek láttára Tigrán így kiáltott föl: »Követségnek sok, ütközni akaró ellenségnek kevés.« — E ruganyos szólam eléggé tanúsítja: hogy az önbizalom sokkal jobban elfoglalta egész valóját, mintsem meggondolhatta volna, hogy a kicsinylett erő legnagyobbyszerű terveit is képes romba dönteni. Nem a számban áll az erő; a csalodásokon neki is át kellett esnie.

A nagy számú tábor örömet simúl a király meggyőződéséhez s eltudá magával hitetni, hogy az ellenféllel könnyen el lehet bánni; azért gondtalan lakmározásnak adva magát, tétlenség árjába merült; a másik részen ellenben teljes mérvben folyt a tevékenység. Lucullus vállalásos lépésre határozta el magát; azonban előbb a bizalmatlanság balsugalatait kelle embereinek szívéből kiirtani! És ők megérték a vezérnek szavát: »Ellenséget megszalasztani és nem zsákmányra éhezni.« Hadsereg váratlanabbul meg nem lepetett, mint az örömittas tábor. Felvirradt a gyászos nevezetességre vergődött október 6-ika 70. évben Kr. előtt. E nap a rómaiakra nézve is baljóslatú volt, mivel Q. Servil. Caepio akkor győzetett le a cimberék által.

*) L. „Armenia“ 1888 évfolyam, 306, 377 l.

Lucullus erre figyelmeztetvén, mondá; »Majd gondoskodom róla, hogy ezentúl szerencsés nap legyen.«¹⁾

A felháborított rómaiak körében nagy mozgalom keletkezett, azoknak váratlan, tömeges előnyomulása úgy rémlik, mint villám a derült égről, a harcz-zaj elzúg menydörögve, mely a veszteségre nem is gondoló dévajkódókat a tétlenség álmából felriasztván kételkedve zavargának a vakmerőség e tette miatt a reá következő roham rémületbe ejtette Tigránnak nagy bajjal sorakozott hadait. A csoportok zajában széttépetvén a fegyelem féke, a rendet a legábrándozóbb képzelőerő sem állíthatta volna helyre. Tigrán sergével visszavonul; erre a lovasok sebes vágatva siettek menekülni, a rómaiak újabb bátorság tüzétől eltelve a szaladókat üzőbe veszik és a megvert sereg, mint oldott kéve széthullott, elszéledt.

A vélemények ez esemény felől nagyon elágazók. A hellen-római írók Tigránt visszatetsző világításba hozni s foltokkal elsötétíteni igyekeznek. Messze elvezetne célunktól, ha a tulzottan sötét képnek részletezésébe bocsátkoznánk. Az a honi történetírók előtt is elég komor; de nem nagyított állításaik csupán azért, mert honiak, nem tekinthetők ugyan jós szavaknak, azonban a rágalom nyelve sem mondhatja, hogy előadásaikra a hon iránti előszeretet gyakorol befolyást. Hálás elismerésre kötelező hű tollal festik ők az események ok-adatolt folyamát szigorral sujtva az elkövetett gondtalanságot. De még nem veszett el minden: ötzeren a futásban hulltak el, mások elfogattak, a király pedig egy közeli erdőbe vonta magát. Nem lehet megjegyzés nélkül hagyni Plutárchnak állítását, mely szerint ezen ütközetben Tigrán seregéből elesett százezer gyalog s a lovasságnak nagyobb része. E sereg — szerinte — több legyőzött király vezérlete alatt különféle nemzetekből alakult. Legtöbb volt az örmény, azután médok, arabok, áserbeidsánok, iberek, alánok, babyloniaiak, kik közül százötvenezer pánczélozott gyalogság, huszezer íjász és parittyás, ötvenötezer lovasság, melyből tizenhét ezer pánczélozott, 35000 utász, hidász volt; ezek erdőirtás és egyéb tábori

¹⁾ Cantu C. Világt. V-ik k.

szolgálatra alkalmaztattak. És e roppant sereggel szemben a rómaiak közül csupán ötön estek el, száz pedig megsebesült.

Nagy volt az öröm a római táborban. A győztesnek vágyai messze szárnyaltak; de csakhamar ő maga is meg volt győződve, hogy Tigrán az ősi föld megőrzésének érdekében mindent megteend. Ez okból váratlan győzelmével nem lelhetett teljes nyugalmat s hogy a királyt megelőzze, viszont Tigranocertának ostromlásához fogott. Növelte a bajt a mindenre kész jött-ment s felkapott idegenek titkos befolyása, vagyis azon gonosz szellem, mely az országába és az ostromlott városba telepített görögök és ciliciaiak kétes hűségén átvonult. Mindez veszélyesen fejté föl a biztonság tekintetében tűhegyen álló városnak közel jövőjét. — Ellenség tanyázott künn, idegen elem benn. Mindkettővel harczra kellett szállani. E halmaz nép szája előtt mézes madzagnaként huzott mentesség, jutalom és szabadságígéret megtette hatását. A lelkesek kidőltek küzdőhelyeikről s árulás folytán az ősi tűzhely minden hadiszerral és tömérdek kincscsel egyetemben az ellenség kezébe került. Mindent, mit a gyásznapról mondhatunk, abban összpontosul, hogy Lucullus préda után tátongó embereinek szívét betöltendő, a várost közzsákmánynya tette. Evés közben jön meg az étvágy, tartja a közmondás. A tett szolgálatért tejbe-vajba fűrésztött idegenek és a rómaiak most a fegyvertelenek vagyonával jó napokat csinálnak.

Midőn a győzelmes erő az elárult gyengeség ellen így folytatja üzelmeit: a Molochról sem volt szabad megfeledkezni, melyet minden vezérnek áldozatokkal kellett táplálnia, ha magát diadalmenetre érdemesíteni akarta. A római állam vala ez, melynek a kir. kincstár nyolczmillió ezüst talentumot rudakban és pénzben szolgáltatott ki. Emellett Lucullus minden katonának, egyenként nyolczszáz drachmát osztatott ki ajándékul. S ez a város gazdagságára figyelmet érdemlő világot vet. ¹⁾

Mindezzel meg nem elégedve, a Tigrán által épített ritka mivű színekört is minden ékitményétől megfosztotta,

¹⁾ Drachma (görög pénz), mely majdnem egyértékű a római denariussal, a mi pénzünk szerint valamivel több 30 krajczárnál.

miáltal a fényüzésben gyönyörködő főparancsnok a város fényén és jelentőségén érzékeny sebet ejtett.¹⁾

Nem lehet elhallgatni egy megragadó jelenetet. Ugyanis míg az életben maradt harcosok a szigorú szabályzatok egész özönével árasztattak el: azalatt Lucullus a várba menekült országnagyok nejei iránt tartózkodó eljárást követve, nagylelkűnek mutatkozott, a fásult kebleknek felszólalását elnémítva gondoskodott arról, hogy ezen — hazajokat hön szerető nők védtelenségökben további kiméleteknek kitéve ne legyenek. A szenvedni tudó lelkeknek nyújtott emez enyhítésért, tisztelet a győző lovagiaságának! Az elárult ügyből eredett szerencsétlenség híre villámgyorsan terjedt el mindenfelé; de az ítélet mérlegét tartó szigorú kéz, a királynak szellemi meggyógyulását eredményezte, s ez annál örvedetesebb jelenség, minthogy a nap magasra haladt volt a győztes tábor egén, a legyőzötteken pedig látszólagosan már-már bevégezte pályáját.

A földi dicsőség változó folyásának hatása alatt elzsibbadt lelkek talán alkalmazkodásokra is képesek lehettek; de a nagy tömegben a köz-érületet fölébreszteni nem volt szükség. Armenia a rövid ideig tartó tetszhalál után erőteljes életnek indulva amit félre tett azon idő alatt a keserűségből, azt igyekezett a megpuhultnak tartott férfias erő érezhetőleg kiönteni. Alkalom nem hiányzott. Lucullus, ki azt hitte, hogy az ellenség már teljesen megsemmisítettett, készüléteket tett, hogy a nemzet életére vesse irtó fejszójét. E vállalatában — úgy gondolkodott — csak akkor lesz szabad keze, ha megszabadul azon veszélyes elemtől, mely az államoknak mindig csak balcsillagzatú híve szokott lenni.

MARKOVICH JAKAB

¹⁾ Erant ea tempestate Tigranocertis plurimi ludorum artifices, quos undique Tigranes ad se institutorum spectaculorum causa convocarat. His Lucullus ad praeparandos pro parta victoria ludos, atque spectacula magnifice usus est. Plutarch in Lucullo, 212 l.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Országgyűlési tudósítás. Dr. Molnár Antal, közszereteten álló, országgyűlési képviselőnk, — kire méltán oly büszke választókerületünk összes polgársága, — a regale-javaslat fölött folyt törvényhozási tárgyalás alkalmával, alapos szakértelemmel párosult, figyelmet keltő szónoklatot tartott, a képviselőház egyik múlt havi ülésében. Előadását, mely a Házban élénk tetszést nyert, a politikai lapok is elismeréssel fogadták, s a Pester Lloyd azt érdekes, új szempontokat feltüntető beszédnek nevezi. Derék képviselőnkől a törvényjavaslat részletes tárgyalásánál is fogadott el a képviselőház különböző módosítványokat.

Az örménység jövője. Reményi Károly, magyar írónak törökországi úti raizaiban, Mustafa Dseláleddin következő nyilatkozatát olvassuk: »Való, hogy ha az újjászületett gazdag, egyesített Kelet földirati fekvésének előnyeinel fogva, valamikor azon polczra jut, melyet neki a polgárosodás érdekei kijelölnek, — az örmény nemzetiség, értelme, tevékenysége és ipari szelleménél fogva mindig első lesz!

IV. Murád szultán és az edessai örmény. 1638-ban Bágdád felé ment IV. Murád; útjában már Edessához közeledett. Ezen örvendetes hír hallatára Thophdsé-oglu*) nevű örmény az útát a város végétől egy órai távolságig szőnyeggel terítette be. Az ünnepélyes bevonulás után a szőnyeget a nép prédájának hagyta. Azután nagy ebédet adott az uralkodó tiszteletére. Ebéd alatt felszólítja a szultán a házigazdát: a tisztességmutató jelentékeny örményt, hogy kérjen tőle valami jutalmat. Mire ez: »Magam számára semmi kérnivalóm sincs, mert az Isten bőven megáldott földi javakkal; hanem az örmények »Szűz-Mária« nevű templomára irányított Felsőged figyelmét, mely iránt a közelségében lévő „mëzgith« (mohamedán imola) szolgálai nemcsak tiszteletlenséget tanusítanak, hanem gyakran meg is támadják azt.« Erre az uralkodó felvilágosítást kért arról, hogy vajjon az örmény templom, vagy a mëzgith-nek vetették meg alapját előbb? És miután azt a határozott feleletet kapta, hogy a templom sokkal előbb épült (e templom Ábgár örmény király idejében akkor épült, midőn Tadó apostol Edessát meglátogatta) — megparancsolá, hogy a mëzghoth rontsák le. Ma a lerontott imola helyén örmény házak emelkednek.

Helynevek magyarázata. A legtöbb örményhoni helységnév etymologiai tekintetben is bizonyos jelentőséggel bír, a mint ez a

*) E család hazánkban szó szerint Pattantyús-ra (Artillerist, Kanonier) fordította nevét (örményül: *Քաղաք* këntácsik). A Pattantus család Apafi alatt magyar nemeséget kapott.

következő néhány példából kitünik. Így eme városnév: Ecsmiádzin azt fejezi ki, hogy e helyen jelent meg az »Egyszülött«, vagyis Jézus Krisztus, az örmény nemzet apostolának: Világosító szent Gergelynek; (megparancsolván, hogy ott, hol jelenleg a zárda-templom föltára áll, egyházat alapítson a világmegváltó hitnek azaz a keresztény vallásnak tiszteletére.) Eriván*) hasolódóképen »megjelenést« fejez ki, s mintegy azon helyet jelöli meg, hol Noe az özönvíz után legelőször szállott ki a szárazföldre. — Náchicseván, a hasonnevű kerület főhelye, annyit jelent, mint »első letelepülés«, más szóval azon hely, hol a vizözön után Noe családjával együtt megtelepedett. — Ákhuri, a néhány évtized előtt földrengés által szétrombolt falú, (északi lejtőjén az Ararátnak) szó szerint azt jelenti: »szőlőt ültetett«, illetőleg: ez azon hely, hol Noe a szőlőt ültette. — Árnájothen, mely a nagy Araxes-síkságon fekszik, nem jelent egyebet, mint »Noe lábaihoz!« t. i. e helyen van Noe eltemetve.

Oroszország és a szlávok. »Az orosz politika Achilles sarka« czim alatt egy orosz hírlap: »Novoje Vremja« cikksorozatot közöl, melyben egyebek közt így szól: Nekünk (oroszoknak) nagyon óvatosaknak kell lennünk azon panaszok iránt, a melyek a szláv földekről jutnak hozzánk. Mert Törökország az ő keresztény alattvalóinak oly széleskörű önállóságot enged, hogy mikor ezek más hatalmasság alá kerülnek, nehezen bírnak hozzászokni az állami élet követelményeihez. Tapasztaltuk ezt magunkon, Kars vidékén, a hol a mi adminisztrációnknak az ottani felszabadított örményekkel annyi baja volt.

Az örmény nemzeti jogrendszer. A »Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft« czímmel Stuttgartban megjelenő jogtudományi szakfolyóirat 1887. évi folyamában (VII. kötet 385–436 lapjain) a szerkesztők egyike: Prof. dr. J. Kohler würzburgi egyetemi tanár hosszabb szakszerű értekezést tett közzé az örmény nemzeti jogrendszer történeti kifejlődéséről, kiterjeszkedve a jogelvek összehasonlító fejtegetésére is. Az ötvenkét oldalra terjedő értekezés címe: Das Recht der Armenier, s egy általános nemzeti kultúr-történeti-bevezetéssel kezdődik, a mellett mindvégig bő magyarázó és idéző jegyzetekkel van ellátva. Mindjárt az első jegyzetben köszönetet mond a szerző a tudós Szárkiszján-nak, az ismert velencei mechitharista szerzetes irónak is, a rendelkezésére bocsátott adatokért. Az említett bevezetés és a jogtörténeti előz-

*) Innen nyerte előnevét (Erivánszky) az orosz-örmény tábornok Páskievits, ki e várost a perzsáktól elfoglalta.

mények, valamint a »lembergi jogkönyv« elemző fejtegetése után a következő fejezetekben ismerteti szerző az örmény nemzeti jog rendszerét: a) Személyjog, b) Dologjog, c) Kötelmi jog. Végül tárgyalja még külön fejezetekben a delictumokat és a polgári peres eljárást (Delictenrecht, Civilprocess)

Új örmény lap. Mámáséán Váhán engedélyt kapott az egyiptomi kormánytól, hogy »Nilus« czim alatt örmény heti lapot indíthasson Alexandriában. A lap egész évi ára 10 frank.

Ajvázovszky képei. A hírneves örmény festő: Ajvázovszky János, unoka-öcscsével, (nővérének fia) Mázirof Leo, orosz kormánytanácsossal képeiből 24 darabot küldött Párisba. Mázirof — többek felszólítására — a képeket Nelidof, az orosz nagykövet házában Konstantinápolyban is kiállította. A jövedelem jótékony czélra fog fordíttatni. Sokan nézték a világhírű festő műveit. Egy műértő társaság így nyilatkozott: »Azt hiszed, e képeknek lelkek van és beszélnek.« Egy festő pedig ezeket mondotta: »Már három órája, hogy itt vagyok, ... és még sem vagyok képes innen eltávozni.«

Az örmény sajtó Amerikában. Az »Árékág« (Nap) czimű örmény heti lap, mely utóbb »Sterling« czímet vett fel, Dserzi Szithi városban (New-York közelében) rövid fennállás után megszűnt. — A new-yorki örmények társaságot alapítottak, mely »Árevmédéán Hájgáznè« (Nyugati örmény) czim alatt örmény heti lapot fog kiadni. A szerkesztő a neves író: Oszgánián Ch. lesz, ki nemcsak az örmények, hanem az idegenek előtt is ismeretes. Oszgánián, ki a new-yorki »Pres-Club«-nak tagja, több amerikai lapnak munkatársa. Sok örmény lap hozott már tőle talpra-esett cikket, 1840 41-ben Törökországban az »Aztárar Byzántián« czimű örmény heti lapnak volt szerkesztője.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

A keleti árúforgalom. Azon óriási előhaladás, melyet napjainkban a keleti közlekedési viszonyok terén észlelhetünk, nemcsak a török főváros és az egész Balkán-félsziget forgalmi érdekeit hozza szorosabb kapcsolatba Magyarország üzleti és gazdasági érdekeivel, de talán már a legközelebbi jövőben élénken érezhető lesz annak messze kiterjedő hatása a kisázsiai piacokkal való érintkezésben is. Hazai lapjaink többé-kevésbé már is méltányolni látszanak a nagyjelentőségű fordulatot, mely a keleti vasútak megnyitásával ismét közelebb hozott bennünket egy lépéssel a »Keletre magyar!« jelszóval nemzetgazdasági értelemben leendő megvalósulása

felé. Egyik magyar laptársunk erre nézve azt írja: „Rá kell vetnünk magunkat a Keletre! Konstantinápoly ránk nézve fontos piaczczá válhatik, ha a személyes érintkezés és a helyszínén való tapasztalás után magunkat illetőleg terményeinket és termékeinket ott érvényesíteni és értékesíteni tudjuk...” Konstantinápoly és a Levante áruforgalmi piacain Magyarország nem maradhat soká idegen: s ott a magyar termelő, iparos és kereskedő kivel léphetne inkább üzleti összeköttetésbe, — mint épen az egész Keleten annyira otthonos kereskedő-néppel: az örménynyel?

Az osztrák-magyar-török pósta-egyezmény. Monarchiánk és a török birodalom közt fenforgó vitás pósta-szállítási kérdések fölött a tárgyalások vezetésére török részről egy külön bizottság küldetett ki, melynek elnöke az ismert örmény diplomata: Ártin Dádián. A tárgyalások már is annyira haladtak, hogy a pósta-egyezmény megkötésére nézve (a kisázsiai póstákat is érdeklőleg) bizonyos előleges megállapodásokat sikerült létrehozni; melyek alapján a kérdés végleges s mindkét egyezkedő fél érdekeire nézve megnyugtató megoldása remélhető.

Makar kátholikosz Tiflisben. Az orthodox örmények egyházi feje, ki Ecsmiádzinben lakik, Tifliszben járt. Ide ment, hogy a zárt üdvözölhesse. A tífiszi indóháznál a polgármester tisztársaival, a küldöttségek, a czéhek zászlóikkal — és beláthatlan néptömeg fogadta. Mikor a vasúti kocsiból kiszállt, a nép »Éljen az örmény nemzet pápája« szavakkal hajadon fön fogadta. Most a polgármester és a főkapitány lépett elébe, kik szép beszédekkel üdvözölték. Azután a császári váróterembe kísérték, melynek ajtai csak az uralkodó család tagjai előtt nyílnak meg. — Az indóháznál nyílt kocsiba ült; a kocsi előtt, szokás szerint, két egyházi személy lovagolt, kik közül egyik a kátholikoszi keresztet, a másik pedig a pálczát vitte. A kátholikosz kocsija után robogtak azon kocsik, melyek az Ecsmiádzinből jött püspököket vitték. Alig haladhattak az úton a nagy népsokaság miatt. A Sándor-féle szőlőnél az örmény papság és a tanuló ifjúság váraozott a kátholikoszra, ki itt leszállott a kocsiról; palástot öltött magára és kezében kereszttel mennyezet alatt ment be a városba. A mennyezetet vitték: Mádineán polgármester, Pepukeán Konstantin herczeg, Ámáduni Napoleon herczeg és Hovhánneszián Ábkár. A menet a zárdatemplom felé tartott. A kátholikosz jobbra-balra áldást osztogatva ment be a szentegyházba, hol előbb szokásos imáját végezte el, azután megáldotta a népet, végre hosszú életet kért a Teremtőtől a császár- és ennek családja

számára. — Szállásán első, ki a kátholikoszt üdvözölte, a kormányzó: Servácicze volt. Estve ki volt világitva a város.

Miniszteri jubileum. Az orosz közoktatásügyi miniszter, az örmény születésű Teliánoff, valószínűleg a déloroszországi vasúti szerencsétlenség hatása alatt álló czári család iránti tekintetből, egész csöndben ülte meg december hó 5-én államszolgálati jubileumát. — A jubilans grófi czímet kapott.

Az orosz csapatmozgalmak. Az angol kormány főorganuma: a „Standard» az újabb orosz csapatmozgalmak jelentőségéről elmélkedvén, azt írja, hogy a katonai jelek arra mutatnak, miszerint Oroszország vagy biztos Törökország semlegességéről egy monarchiánkkal való háború esetére, vagy pedig a czár megváltoztatta katonai politikáját és Örményországot nem tekinti többé a legközelebbi és legkönnyebb útnak Konstantinápoly felé.

A szultán tilalma. A szultán eltiltó rendelete következtében a török birodalomban megjelenő mindazon lapok, röpiratok, időszaki folyóiratok, melyek a sajtóiroda és a közoktatásügyi ministerium felhatalmazása, nem császári irádé alapján adatnak ki, — jövőre megszűnnek. Ezen intézkedés folytán mintegy huszrendbeli különböző folyóirat szűnik meg; köztük körülbelől tizenöt örmény nyelvű.

Téves irányú mozgalom. Ha alapos a Politischer Correspondenz szabvány értesülése, a keleti örmények egy részénél ismét némi hajlandóság kezd mutatkozni az örmény nemegyesült egyháznak az anglikán egyházzal való egyesülésére. A kezdeményezés erre nézve az örmények egyik volt patriarkhájától indult ki annak idejében, a ki (elég helytlenül!) csekélynek ítélte a két egyházat elválasztó különbséget, s e fölötti elmélkedésében lassanként fölmelegedett az angol állam-egyházzal való fuzio eszmeje iránt. Terve ügyében érintkezésbe lépett a canterburi anglikán érsekkel is, ki azonban utalt a nehézségekre (valószínűleg politikai szempontból kiindulva), melyek az egyesülésnek útjában állottak. Az örmény patriarkha közbejött halála után a megpendített tév-eszme már csaknem egészen feledésbe merült. Most különösen az angolok politikai támogatásában reménykedő örmény fiatalság kezd ama tervnek újra propagandát csinálni, — ha csakugyan e sajnos hír komoly alappal bír,* — mindazáltal az örmény egyház szerencséjére, a mozgalom eddigelé kevés figyelmet keltett. Ha elfogulatlanul vennék a dolgot keleti testvéreink, beláthatnák: hogy ősi nemzeti egyházuk lényeges, hitelvei a kátholikus vallás tanaihoz állanak legközelebb!

* Újabban érkezett tudósítások határozottan megczáfolják azt, mintha az említett mozgalom az örménység körében legkevésbé is tért foglalt volna! Szerk!

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora” könyvnyomda.